

Maminko, chtěl bych být holka

Jejich tělo je pro ně vězením. Věty typu „Kluci růžové triko nenosí“ nebo „Holky si s pistolemi nehrají“ jim dělají ze života peklo. Stále více **transgender dětí** v Česku začíná řešit svou pohlavní identitu. Některé z nich zažívají vysněný coming out, jiné šikanu i zavržení vlastní rodinou.

PŘEHLÍŽENÍ skutečné pohlavní identity a její záměrné potlačování může mít na dítě podle odborníků vážné psychické dopady.

Nestandardních projevů v životě svého syna si Janovi rodiče poprvé všimli v době, kdy oslavil třetí narozeniny. „Začal o sobě mluvit v dívčím rodě, postupně vyžadoval, aby se mu říkalo Janičko. Chtěl chodit v sukni a nechat si narůst dlouhé vlasy,“ vzpomínají. Zpočátku vzdorovali a celé situaci nepřikládali větší význam. Jenže Jan trval na svém. Zatímco pro okolí byl chlapcem s podivným „neklukovským“ chováním, sám měl o své dívčí pohlavní identitě jasno. A nehodlal se jí vzdát. Na svou stranu nakonec získal i rodiče, kteří začali vše řešit s lékařem.

„Takových dětí mám v péči do deseti. Rodiče nejdříve přijdou sami, aby

se ujistili, že to dělají správně. Následně ke mně přivedou i dítě. Společně pak řešíme situaci v jeho okolí, ve školce, při nástupu do první třídy...“ říká pro TÝDEN sexuoložka a psychoterapeutka Hana Fífková, jež se ve své praxi otázkou pohlavní identity u dětí a mladistvých dlouhodobě věnuje. Dodává, že v posledních letech dětských klientů, kteří se na ni kvůli poruše rodové identity obracejí, přibývá. Zatímco u dětí v předškolním či mladším školním věku jde o jednotky případů ročně, u dospívajících mezi 13 a 17 lety to byly v uplynulém roce desítky. „Většinu z nich tvoří mladí lidé FtM (*female to male*, z ženy na muže, pozn. red.), tedy dívky, co se cítí být chlapci,“ upřesňuje sexuoložka.

Tlak společnosti

Narůstající počet dětí a mladistvých, kteří vyhledají odbornou pomoc, není podle Fífkové způsoben tím, že by v populaci celkově přibývalo osob s transsexualitou či se tato problematika stala módní záležitostí. „V případě dospívajících je jasný trend – mladí lidé si dlouhodobý pocit odlišnosti a divnosti mnohem dříve pojmenují, mnohem dříve se rozhodnou vyhledat odbornou pomoc a roli v tom hrají i jejich rodiny, které jim v tom většinou nebrání, naopak se snaží pomoci,“ přibližuje lékařka a dodává, že u malých dětí je klíčový právě přístup rodiny. V obou případech se pak podle Fífkové projevuje dobře fungující osvěta i tolerantní postoje většiny české společnosti.

Ne vždy je však všechno jenom růžové, transsexuální děti a dospívající po odhalení svého problému někdy narážejí na řadu překážek. Blízká rodina si odmítá tuto „odchylku od společenské normy“ připustit, kamarádi se dotýcnému smějí, ve škole přichází šikana. „Žijeme ve společnosti, která vyžaduje, aby lidi a i děti, zvláště dospívající, byli správným klukem a správnou holkou. Sám mám čtyřletou dceru a tlak okolí na to, aby vypadala a chovala se jako holčička, a tlak na chlapečky už od velice nízkého věku na to, aby nedělali holčičí věci nebo si třeba nebrali růžové šaty, je veliký a často zcela absurdní,“ uvedl pro TÝDEN Zdeněk Sloboda z oddělení Gender & sociologie Sociologického ústavu Akademie věd ČR.

Situaci transsexuálům obecně podle něho neulehčuje ani silná genderovost českého jazyka, který téměř vždy vyjadřuje konkrétní rod, tedy pohlaví. „Možnost ‚schovat‘ se či ‚neřešit‘ nějakou trans- ▶

Jak se mění pohlaví

- 1 Návštěva sexuologa**, jehož role je klíčová. Dává souhlas k zahájení procesu přeměny, předepisuje hormonální léčbu.
- 2 Potvrzení diagnózy** na základě dvou nezávislých psychologických posudků.

Sexuoložka Hana Fífková

- 3 Takzvaná blokáce puberty** pomocí hormonálních medikamentů, které u dospívajících zamezí vývoji sekundárních pohlavních znaků biologického pohlaví.
- 4 Nová společenská role.** Člověk začíná přivykat životu s novou pohlavní identitou ještě před lékařským zákrokem. Mění způsob oblékání, vystupování ve společnosti a podobně.
- 5 Změna jména a příjmení** do neutrálního tvaru, v této fázi však není možné požádat o nové rodné číslo.
- 6 Hormonální terapie** pod dohledem endokrinologa. Dochází k viditelné proměně – vývoji sekundárních pohlavních znaků (růst vousů, prsou...).
- 7 Chirurgická změna pohlaví** (od 18 let) provedená na základě souhlasného stanoviska odborné komise, kterou tvoří vedle sexuologa, psychiatra a psychologa také například zástupce ministerstva zdravotnictví či právník specializující se na zdravotní právo.
- 8 Změna úřední identity.** Vystavení nového rodného listu s novým rodným číslem a tvarem jména.

JAK TO ŘÍCT? Svěřit se se svým genderem například ve škole představuje pro mnoho transdětí nepříjemný problém.

situaci ve vztahu ke svému genderu je daleko složitější – na rozdíl třeba od zemí, kde se mluví anglicky a kde se rod vyjadřuje jen občas, třeba v zájmech nebo označeních osob,“ upřesňuje sociolog.

Zajímavé je, že společenské vnímání problému se liší podle pohlaví. K dívkám, které se cítí být chlapci, je podle odborníků okolí daleko vstřícnější. Umožňuje jim lépe zkoumat a přijímat novou identitu, toleruje klukovské chování, zájmy i třeba oblékání. „Ale ve chvíli, kdy se chlapec začne projevovat femininně, jeho okolí si ho všímá. Chlapci, kteří nesplňují společenské rodové stereotypy, jsou významně častěji obětí školní šikany než dívky,“ uvádí Fifková.

S pravdou ven

Současná česká legislativa umožňuje úřední změnu pohlaví pouze na základě chirurgického zákroku, při kterém jsou člověku odstraněny reprodukční orgány. Muži, který prochází přeměnou na ženu (MtF, *male to female, z muže na ženu, pozn. red.*), jsou tedy odebrána varlata, ženě mění se v muže (FtM) je odstraněna děloha (*viz Jak se mění pohlaví*). Takový zákrok je však možný až od 18 let. U dětí a mladistvých je tedy před dosažením plnoletosti kladen důraz především na přijetí nové společenské role, coming out, při kterém je se skutečnou pohlavní identitou seznámena rodina a následně blízké okolí. Důležité je sžívání dítěte s touto situací. Čím dříve k tomu dojde, tím vyšší je šance na klidnější a úspěšnější průběh celého procesu. Děti si zároveň mohou změnit jméno a příjmení na takzvaný neutrální, unisex, tvar. Například z Daniely Novákové

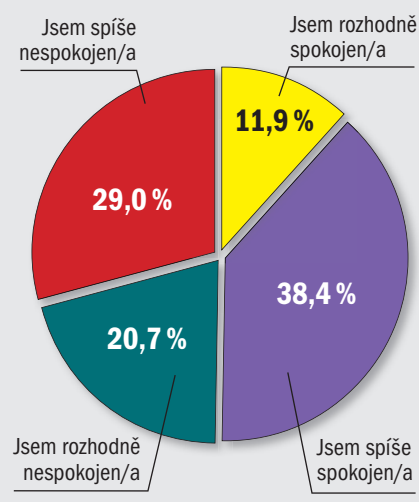
na Dannyho Nováků. Potřebují k tomu ovšem souhlas rodičů.

„Rodová identita – pocit, že jsem kluk nebo holka – je vrozená. A i malé dítě je schopno rozpoznat, kým je. Máte-li doma chlapečka, kterému dáte jméno Tonda, a on vám od chvíle, kdy začne mluvit, neochvějně a konzistentně tvrdí, že je holčička, a chce, abyste mu říkali Toničko, obléká se do sukýnek a češe si copánky, přestanete brzy o jeho sdělení pochybovat,“ vyvrací Hana Fifková mýty o tom, že malé dítě není schopno rozpoznat svou skutečnou rodovou identitu. Zároveň varuje před přehlížením, či dokonce záměrnou ignorací takových projevů. „Pokud bychom sdělení dítěte nerespektovali či bagatelizovali, můžeme mu způsobit vážné psychické škody.“

Nelehkou cestu ke coming outu si prožil šestnáctiletý Tobiáš (FtM). Příznává, že strach měl už jen z toho, říct jako náctiletý o všem rodičům. Tušil, že reakce nejbližších nebudou vstřícné. A obavy se potvrdily. „Po coming outu následovalo asi roční období poněkud jednostranných hádek, kdy rodiče používali jako trest za sebemenší maličkost nesprávné oslovení nebo vyhrožování tím, že mi nedovolí si změnit jméno a podobně. To je pro mě asi to nejhorší, že se jako transdospívající musím ve všem spoléhat na rodiče a jejich všemohoucí podpisy místo toho, abych řešil věci sám a tak rychle, jak potřebuju,“ svěřil se Tobiáš TÝDNU.

Problémy v rodině však nebyly jediné. Narazil rovněž u psychologičky, kterou v tu dobu navštěvoval a jež jeho skutečnou identitu zpochybňovala. „Stejně tak psychiatrička mi řekla, že můžu ‚dost dobře být

Spokojenost transosob s řešením změny pohlaví v ČR

Zdroj: Trans*parent

jen velmi maskulinní lesba, i když jsem jí asi pětkrát řekl, že jsem bisexuál, a docela často mě oslovovala špatně,“ vzpomíná Tobiáš. Ve škole šel s pravdou ven v patnácti letech, podotýká však, že v té době už spolužáci vše věděli ze sociálních sítí. Většina z nich s tím prý problém neměla, jen občas si vyslechl ne úplně příjemné narážky.

S učiteli má pozitivní i negativní zkušenosti. Zmiňuje například kantorku španělštiny, jež jeho novou identitu okamžitě přijala a snažila se jí přizpůsobit vše potřebné. Jiný vyučující naopak zarytě odmítal oslovovat ho v mužském rodě. „Dokonce si mě zavolal do kabinetu a snažil se mě konvertovat na svou zvláštní verzi křesťanství, kde každý, kdo není křesťanský cis (*osoba, jejíž genderová identita odpovídá biologickému pohlaví, pozn. red.*) a hetero člověk, jde do pekel. Na jeho hodinách se mě zastávali i spolužáci, když jsem toho zrovna nebyl schopen já.“

Mezi svými

Oporu našel Tobiáš také v „teens“ skupině, která se schází v rámci organizace Trans*parent – sdružení usilujícího o prosazování práv a pozitivních společenských změn ve prospěch transgender osob. Trans*parent pořádá rovněž podpůrné skupiny určené pro transdětí a jejich rodiny, scházejí se přibližně jednou za čtvrt roku. Na jednotlivých setkáních bývá okolo pěti rodin, nejmladším dětem je šest let. „Pro rodiče je to podpůrná skupina, kde mohou sdílet své zkušenosti a to, jak tranzici potomka prožívají. Děti mají souběžně svou skupinu, která je založena především na společné hře, sportování, výtvarné tvorbě

a podobně. Otázky genderu s nimi moc neřešíme, hlavní význam skupiny je v tom, že se mohou potkat s dalšími dětmi, které jsou na tom podobně, a necítí se samy," přibližuje Helena Zikmundová z Trans*parentu a dodává, že děti v rámci takových setkání přicházejí rovněž do kontaktu s transdospělými. To jim má napomoci ke zjištění, že tito lidé mohou žít spokojený život. Podobné skupiny jsou podle ní v Česku výjimečné a mnoho transdětí a jejich rodin hledá oporu jen velmi těžko. K tomu prý přispívá i malá informovanost terapeutů či například zaměstnanců škol. Mnoho dětí tak svou identitu raději potlačuje a neřeší.

S rodiči probírají v Trans*parentu různé otázky. Například jak tranzici dítěte prezentovat ve školce či škole, na co se připravit a jak čelit případným problémům. Často prý zaznívají také stížnosti na českou legislativu, která dětem nepovoluje úřední změnu jména podle jejich výběru, ale nabízí pouze omezený seznam neutrálních jmen. „Otázka jména a oslovení má přitom na psychickou pohodu transdětí velký vliv," podotýká Zikmundová. Jako významný problém vnímá její organizace rovněž fakt, že úřední změna pohlaví je v Česku stále ještě podmíněna chirurgickým zákrokem. V tomto ohledu patříme k posledním 14 evropským státům, například v Dánsku je taková změna možná pouze na základě vlastního sebeurčení. K debatám o úpravě zákona výrazně pomohl i předloňský verdikt Evropského soudu pro lidská práva, jenž v reakci na jeden z případů ve Francii rozhodl, že stát nesmí podmiňovat změnu pohlaví chirurgickou operací s nezvratnými následky. Podle Zikmundové si takový zákrok řada lidí vůbec nepřeje nebo ho například ze zdravotních důvodů nemůže podstoupit.

Razítko místo operace?

Úprava legislativy je v současnosti diskutována také v Česku. Podle novely, kterou rozpracoval ještě bývalý ministr spravedlnosti Robert Pelikán (ANO), by měla být úřední změna pohlaví možná bez nutnosti operace, na základě potvrzení od sexuologa, že daný člověk trpí poruchou rodové identity. Poté by došlo k úpravě údajů v matrice. Právo změnit si takto úředně pohlaví by měly už děti od 12 let, do 15 let by k tomu však potřebovaly souhlas rodičů.

Ministerstvo vnitra ale legislativu kritizovalo. Obává se například, že by si lidé díky výraznému zjednodušení celého procesu měnili pohlaví z legrace či bez

uvážení nebo by docházelo k situacím, kdy je těhotná osoba oficiálně mužem. „Nevídám v tom problém, jelikož novela zákona má i tak mnoho pojistek. A představa, že by si lidé chodili na úřad měnit pohlaví, jako by si chodili ke kadeřníkovi obarvit vlasy namodro, je zcestná," říká sociolog Sloboda a dodává, že dotyčný by se podle novely musel například zavázat ke změně údajů ve škole, v práci, na věrnostních kartách, v bance a na řadě dalších míst, což by případně vtípalky odradilo.

Lékařka Fífková vidí potíží spíše v nepřipravenosti systému na celou situaci. „Pokud například bude chtít někdo, kdo je úředně mužem, čerpat jakoukoli gynekologickou péči, zdravotní pojišťovny na to nebudou připraveny," varuje. Stávající

ministr spravedlnosti Jan Kněžínek (za ANO) změnu podporuje, osud chystaného zákona je však nejasný. „V současné době jsou u novely vypořádávány připomínky, na základě jejich konečného vypořádání bude rozhodnuto, zda a v jaké podobě bude případně novela navržena," sdělil TÝDNU tiskový mluvčí resortu Vladimír Řepka.

Podle sexuoložky Fífkové jsou ale problematické především extrémní, do nichž je debata o transsexualitě často tlačena. „Moji klienti nepotřebují WC pro třetí pohlaví a směšování s pojmy jako bigender nebo genderfluid. Nepotřebují demedicalizaci svého problému. Jsou to úplně normální muži a ženy, jen mají cestu k sobě nezaviněně o kus těžší než většina populace," říká lékařka.

Lukáš Seidl ■